

SEKSUEL CHIKANE – 8. juni 2015 - Reykyavik

I Privat Service Hotel og Restauration organiserer fører vi bl.a. sager for kokke og tjenere som har været udsat for seksuel chikane i arbejdstiden. I den danske Ligebehandlingslov § 1, stk. 6 defineres sexchikane som *enhver form for uønsket verbal, ikkeverbal eller fysisk adfærd med seksuelle undertoner med det formål eller den virkning at krænke en persons værdighed, navnlig ved at skabe et truende, fjendtligt, nedværdigende eller ubehageligt klima.*

Det er typisk *unge* arbejdstagere, det går ud over – og en særlig udsat gruppe er eleverne – for de kan ikke frit opsige kontrakten – danske uddannelsesaftaler er uopsigelige og kan kun ophæves i tilfælde af misligholdelse. Eleven er som regel også bekymret for at ophæve kontrakten af frygt for ik' at ku' få en *ny* læreplads - i et dansk arbejdsmarked med stor mangel på lærepladser. Og alt det skaber en situation, hvor elever desværre nogle gange udholder så ekstreme forhold, at det ka være svært at forstå det er Danmark og 2015. Derfor har jeg valgt at ta' elevsager med.

Elevsager afgøres i Tvistighedsnævnet - med anke til Byretten. Tvistighedsnævnet består af en landsretsdommer og 4 partsdommere fra organisationerne. I Tvistighedsnævnet kan man kun stævne den kontraktforpligtede læremester. Så hva' gør man - når det er en kollega – altså en anden ansat - f.eks. en køkkenchef – som begår sexchikane? Her stævner man læremesteren, hvis man vel at mærke kan løfte bevisbyrden for, at eleven undervejs *har klaget til* læremesteren over sexchikane. Kravet for at få tilkendt en godtgørelse for sexchikane begået af en kollega - er altså, at læremester skal ha' *vidst* hvad der foregik - og således haft mulighed for at gribe ind. Dvs. der er *ikke* objektivt ansvar for læremester og arbejdsgiver i sexchikane sager.

SAG 1.

I oktober 2010 tilkendte Tvistighedsnævnet en kvindelig kokkeelev godtgørelse for seksuel chikane. Chikanøren var en ansat køkkenchef. Eleven klagede over utallige episoder af chikane og seksuel chikane fra køkkenchefen. Han havde berørt hendes lår, han havde råbt og skreget - og bøjet sig truende ind over hende ved køkkenbordet. Nogen gange havde han undskyldt sig med, at han led af ADHD (attention deficit hyperactivity disorder). Én gang havde han sagt til kokkeeleven, at hun sku' gi' ham en gumler – altså oralsex. En anden gang lavede han samlejebevægelser foran hende og sagde, han havde ADHD i pikken. Han gjorde også tegn med hænderne foran hende, som om han kælede for bryst og underliv. Ved arbejdsdagens begyndelse måtte hun finde sig i ubehagelige knus, hvor køkkenchefen holdt hende tæt og hviskede hun var dejlig. Ovegrebene stoppede ikke, selvom eleven flere gange forlangte han sku' la' vær.

Under retssagen afviste køkkenchefen sexchikane totalt, og læremesteren fastholdt - at *han* aldrig havde fået klager over sexchikane fra eleven. Men i Nævnet ku' *vi* fremlægge mødereferater som dokumenterede, at køkkenchefens adfærd overfor elever flere gange var blevet drøftet på ledelsesmøder, og dermed - at læremester altså havde været fuldt ud klar over hvad der foregik. Og vi ku' også dokumentere, at 6 ud af 7 kokkelever havde forladt denne læreplads før tid. Desuden vidneforklarede en kok om - at han havde overværet flere chikane-episoder og endda måttet komme eleven til undsætning.

Tvistighedsnævnet lagde til grund, at køkkenchefen havde udøvet både chikane og sexchikane overfor eleven. Særlig to omstændigheder blev afgørende for sagens udfald: - dels var der to tilfælde af *fysisk* seksuel chikane, og dels der var *et vidne* som støttede elevens forklaring. Sagen var så grov, at arbejdsgeber-dommerne helt usædvanligt stemte *for* en godtgørelse til eleven.

Vi ser altså, at selvom der primært forelå omfattende *verbal* sexchikane, så var det de få tilfælde af *fysisk* sexchikane, som Nævnsformanden fremhævede i præmisserne. Det er endnu et eksempel på, at der sjældent domfældes 'kun' for verbal sexchikane, men at domfældelse næsten altid kræver at der har været *fysisk* berøring. Dét må man undre sig over, eftersom der jo *er* hjemmel i Ligebehandlingsloven til at dømme for verbal sexchikane. Men domsmaterialet viser altså en decideret *uvilje* i danske domstole mod at domfælde alene for verbal sexchikane.

SAG 2.

I 2014 havde jeg en sag med en tjener-elev i en lille mand-og-kone-forretning, som hustruen ejede. Eleven var gennem lang tid udsat for grov chikane og sexchikane fra ægtemand. Det var konen, der som læremester havde underskrevet uddannelsesaftalen og derfor kun hende, vi ku' stævne i Tvistighedsnævnet. Vi nedlagde påstand om godtgørelse for mandens sexchikane. Det afviste konen ethvert kendskab til.

I Nævnet indrømmede manden dog, at han tit var beruset i arbejdstiden. Eleven forklarede, at manden tit var aggressiv og ophidset, og skældte hende ud som uduelig, han slog ofte ud med knytnæve helt tæt op til hendes ansigt og havde en enkelt gang holdt hende fysisk fast.

Desuden var han konstant seksuelt grænseoverskridende: Den 18-årige elev blev kaldt ind på hans kontor i kælderen, hvor han godt beruset sad bag skrivebordet i mørke og holdt enetaler – som skræmte pigen fra vid og sans, så hun rystede over hele kroppen. Han sagde, hun var smuk, og at hun sku' undersøge sig selv i et spejl, også forneden i skridtet - for at se hvor smuk hun var, og til dét formål tilbød han konstant at købe en dildo til hende, et tilbud – den unge pige måtte afvise utallige gange i sin læretid.

Både i- og udenfor arbejdstiden var eleven stærkt påvirket af overgrebene, og for flov til at fortælle det til forældrene, men hun havde betroet sig til en anden elev. Og der var en ung opvaske som også var stoppet i restauranten pga. sexchikane. De to andre piger havde tidligere klaget til konen over mandens druk og sexchikane. Men konen synes det måtte være i orden, når bare manden sagde undskyld. Begge piger var rejst fra restauranten.

Vi fandt de to piger og fik dem til at vidne i sagen, selvom det var lidt op ad bakke, for den enes far ringede og skældte *mig* ud over at 3F ville føre sag. Pigen forklarede, at faren ville forhindre hende i at vidne, fordi sexchikanøren var hans forretningspartner. Men datteren stod fast og vidnede. Og takket være de her to vidner lagde Nævnet til grund, at manden *havde* udøvet både grov chikane og sexchikane overfor tjeneren.

Nu afgang godtgørelsesspørgsmålet af, om vi ku' sandsynliggøre, at læremester havde vidst om sexchikanen, hvilket hun jo bestred. Problemet var, at eleven ikke *selv* havde turdet klage udtrykkeligt til hustruen. Men de to *andre* unge piger bekræftede, at *de* havde været udsat for hans tilnærmelser – og at de *havde* klaget til konen, desuden at de også havde hørt *tidligere* ansatte klage

over hans adfærd. Og i *den* kontekst lagde Nævnet til grund, at hustruen havde været fuldt ud vidende om mandens sexchikane og tilkendte eleven 25.000 efter Ligebehandlingsloven. Som sagen viser – er det ofte små marginaler, der afgør, om bevisbyrden anses løftet eller ej. Og uden vidner er det næsten umuligt.

Nu stod eleven jo også tilbage med en ophævet uddannelsesaftale pga. misligholdelse, men for at få godtgørelse for ødelagt uddannelse *efter Erhvervsuddannelsesloven* – var der endnu et problem – nemlig 30 dages fristen – i dansk ret må der gå højst 30 dage fra den udløsende årsag og til eleven ophæver uddannelsesaftalen.

Men i denne sag var der gået meget længere tid. Kort efter mandens sidste overgreb brød eleven sammen og var sygemeldt i 6 uger - indtil hun sku' begynde på skoleforløbet. Her havde hun håbet at få sexchikanen på afstand og blive i stand til at fuldføre tjener-uddannelsen. Men da hun sku' tilbage til lærepladsen – brød hun helt sammen og måtte ophæve kontrakten. Da var der gået 3-4 måneder siden sexchikanen, altså langt over lovgrænsen på de 30 dage, som dermed kom til at udgøre en helt urimelig teknisk begrænsning for at få godtgørelse. Men sagen blev et eksempel på at domstolene ved sexchikane kan *lempe* lovens 30-dages-regel. Højesteret havde tidligere afsagt en dom på frisørområdet – som gav mulighed for at *dispensere* fra 30-dages frist i sexchikane-sager, hvor offeret er traumatiseret og ikke får ophævet rettidigt. Eleven fik derfor godtgørelse *både* efter Erhvervsuddannelsesloven *og* efter Ligebehandlingsloven.

Også i den her sag var der både almindelig chikane og sexchikane, og både verbal og fysisk. Og igen så vi, at selvom det primært var den *verbale* sexchikane der var værst for eleven, var det i præmisserne de *fysiske* berøringer, som gjorde udslaget. Og i den her sag som i næsten alle andre – startede seksuel chikane med 'almindelig' chikane.

SAG 3.

I en anden sag fra 2014 klagede en kvindelig kokkeelev over både verbal og fysisk sexchikane. Der var en lummer tone, chefen omfortolkede alt til noget seksuelt. Når eleven så træt ud, spurgte han - om hun havde fået den store tur i nat – og han ville altid vide, hvad for noget undertøj, hun havde på. Eller han knyttede næven som fallossymbol foran hendes ansigt og råbte: ska' du ha' den i skrævet? Eller slog hende i bagen med paletknive, piskeris eller porrer.

Dagligt slog læremester hende hårdt på ballen eller tog på hende. Køkkenet var smalt, og hver gang han sku' forbi eleven - tog han fat om hofterne og trak hende ind mod sit underliv, mens han stønnede. Eleven blev i Nævnet tilkendt 25.000 efter Ligebehandlingsloven for seksuel chikane + godtgørelse for kontraktophævelse efter Erhvervsuddannelsesloven. Læremester har anket kendelsen til Byretten, hvor sagen skal gå om her i 2015. Men i januar måned udtalte Højesteret i en ny dom, at fremover kan elever ikke *både* få godtgørelse efter Erhvervsuddannelsesloven for den ødelagte uddannelse *og* efter Ligebehandlingsloven for sexchikane, det betyder altså - at den her læremester vil slippe billigere i ankesagen i Byretten.

Dét må man undre sig over – for dansk Højesteret mener *omvendt*, at der *godt* kan gis' godtgørelse både efter *Funktionærloven* og efter Ligebehandlingsloven. Men indtil videre gælder det altså ikke for *Erhvervsuddannelsesloven* og Ligebehandlingsloven. Her i 3F vil vi så snart som muligt indbringe en egnet sag og forsøge at rette op på elevens forringede retsstilling på det her punkt.

SAG 4.

Også mænd ka' bli' udsat for sexchikane. I den sidste sag jeg har med - hyrede en læremester i en lille jysk by altid helt unge mandlige kok-elever udenbys fra, så de blev nødt til at flyt' til byen, hvor han så tilbød ekstremt billigt logi i sit eget hus. Det syns' den 16 årige kokkelev var rigtig pænt af læremesteren. De arbejdede til sene aftener, hvor læremester tit inviterede eleven ud at spise. På den måde opbyggede den 48-årige læremester et godt forhold til drengen, som var uvant med at være hjemmefra og følte sig lidt alene.

Efter nogen tid inviterede læremester kok-eleven til Paris på en uges studie-tur. I Paris havde læremester lejet et dobbeltværelse med dobbeltseng til dem begge to. Chefen begrundede det med sparehensyn. Den sidste aften i Paris inviterede chefen på middag på det fornemme Ritz - og hældte store mængder vin på den unge mand, som blev godt beruset. Da de kom tilbage på hotelværelset og var kommet i seng, mærkede eleven, at læremester befamlede ham under dynen. Eleven blev rædselsslagen, sprang ud af sengen og låste sig inde på toiletet resten af natten. Dagen efter sku' de hjem og talte ikke et ord sammen. Hjemme i Danmark brød eleven grædende sammen og rejste hjem til forældrene. Sagen blev efter ønske fra eleven og hans forældre forligt med 50.000 – og den er et eksempel på, at nogen af de her sager forliges før dom og derfor ikke kommer til at indgå i antal førte sexchikane-sager.

xxx

I de sager vi fører - er overtrædelserne så grove, at de ikke *kan* være foretaget i god tro: Der er tale om en adfærd i ord og handling som enhver normal person udmærket godt ved - overskrider alle lovlige grænser.

Netop derfor undrer det mig, at når vi drøfter seksuel chikane – hører man igen og igen – at det altså *er* så svært for mænd at vide *hvor* grænsen går, for dét som for den ene er et venlig klap på skulderen – ja det ka' jo for den anden være klamt gramseri. Men det klinger hult – for i løbet af 20 år har jeg kun haft *én* enkelt sag med den problemstilling. Som sagerne viser – er det langt grovere ting der foregår end undskyldelige misforståelser.

Elever og ansatte som udsættes for sexchikane – påføres næsten altid stor skyldfølelse og følelse af skam. De har ofte i lang tid plaget sig selv med, om det kan være deres egen skyld? har de måske smilet for sødt til chefen? var det deres påklædning? osv. Psykiske skader efter sexchikane er desværre ofte langvarige. Når en elev måtte forlade lærepladsen pga. seksuel chikane, ser vi desværre tit lange forløb med psykologbehandling og fravær fra arbejdsmarkedet – seksuel chikane har store menneskelige omkostninger for den enkelte, ligesom det også samfundsøkonomisk er en dyr affære. Og ofte bliver den unge slet ikke i stand til at genoptage sin uddannelse på en ny læreplads - men må begynde helt forfra i en ny branche.

I forhold til skadens omfang er det derfor *helt* uproportionalt, at godtgørelse for sexchikane fortsat kun er på 25.000, som endda kun tilkendes i meget *grove* sager. Det er en *latterlig* lille kompensation for et ødelagt liv og arbejdsliv, hvor det kan ta' *år* at komme til hæfterne igen.

Som opsummering af det bevismæssige i sexchikanesager – kan vi slå fast:

- At det er næsten umuligt at få dom 'kun' for verbal sexchikane, der skal være sket fysisk gramseri.
- Når sexchikanøren er en anden ansat – skal læremester eller arbejdsgiver - altså den kontraktansvarlige - være gjort opmærksom på sexchikanen: eleven eller den ansatte skal altså ha' klaget til chefen, for at han kan holdes ansvarlig for sexchikane begået af en kollega.
(der er dog en alternativ hjemmel i Erstatningsansvarslovens § 26, men det er ekstremt små godtgørelser der gives her, 5.000 - 10.000, og sagerne skal anlægges ved Byretten som 1. instans også for elever, eleven skulle i givet fald så igennem *to* retssager.
- Desuden er det nødvendigt med vidner, som enten har overværet sexchikanen eller selv været udsat for det. Men ligesom i voldtægtssager *mangler* der jo ofte vidner – lyssky ting har det med at foregå, når ingen kigger. Og når der *er* vidner, så er det næsten altid nogen som fortsat er ansat, og derfor ofte modvillige eller decideret uvillige til at aflægge vidneforklaring imod chefen.

Hvilke politiske tiltag er så iværksat i Danmark?

I dec. 2014 holdt Folketinget Samrådsdebat hvor Ligestillingsministeren og Beskæftigelsesministeren bl.a. svarede på 3Fs spørgsmål om godtgørelses-niveau. Det kom frem, at Beskæftigelsesministeren var decideret fejlinformeret om størrelsen af godtgørelsen, som han troede var 40.000 i sexchikanesager.

3F besluttede herefter at invitere ministre, berørte organisationer, presse og øvrige meningsdannere til en Høring i Forbundshuset den 3. marts i år, for at sætte fokus på seksuel chikane. De følgende dage fik sexchikanesagerne 1½ sides reportager i en landsdækkende avis – bl.a. en hel side inde i Erhvervssektionen, hvor arbejdsgivere typisk læser.

Fra dansk 3F imødeser vi gerne flere initiativer fra vores nordiske kolleger - som denne konference – og hermed siger jeg tak for ordet.

Ilse Werrenrath
3F / 04.06.15